

creditor nō biliter damnificat̄ tenetur de iusti-
cia satisfacere creditori de int̄re. Et licet iste
creditor non p̄t h̄ie actionē cōtra eū in foro ex-
teriori. vtpote. q̄ nō sunt pacta vel munimēti-
tū in foro cōsue debitor tenetur vltra sortē ad
int̄resse. Tercius casus ē q̄n vtrū q̄. s. capita-
le et illud sup̄fluū ponitur sub incerto Q̄d p̄ba-
tur ex̄ de vsu. nauiganti. ¶ Nonne arguendo p̄
locū a simili. q̄ sic ibi incertitudo excusat. ita
et hic sine pacto etiā licet. q̄ solus anim⁹ sine
oī pacto v̄bali vel alio signo equalenti oīs de-
bitori q̄ mutuans nō mutualet nisi spe lucris
nō facit illū recipientē vltra sortē h̄ie alienū
sine pacto. et ideo nec teneri ad restitutionem
**¶ De speciebus cōtractuum sub cōpendio quā-
do sint iusti et q̄n iniusti.**

¶ Capitulum quartum.

Ad v̄uendū autē sub cōpendio fm̄ sco.
de d̄ntijs translationū rez̄ t̄paliū
nōndū q̄ in trāslatiōe rei t̄paliū q̄ p̄
p̄riuatā p̄sonā fieri p̄t sunt. v. modi in q̄b⁹
s̄p̄ transferē d̄m̄um rei. s. donatio mere liberā.
p̄mutatio. emptio. v̄bitio. mutuatō actia v̄
mutui datio seu pecunie cōcessio. Istis. v. cor̄rū
dēt. v. alie trāslatiōes seu d̄ie. Nā d̄tioni cor-
rūdet vsus libalis accōmodacō. p̄mutacōi cor-
rū p̄mutata et mutuiata accōmodacō. ēptiōi

aductio: venditio: locatio. mutui dactio: mu-
tui acceptio. Mutuationi tñ actiue nō cor-
det aliqd pprie in tñslatione vsus rei. In primis
quinq; translationib; transfert dñum: in cor-
ridentibus vero medijs viz in mutuata accō
modacōne. aductione a in locacōe non tran-
ferē dñum: sed ius vel vsus vtendi retento do-
minio fit etiā aliqn̄ translatio rei vñ in alterz
auctoritate nō priuate psonae: s; legis: pncipis
vel coitatis auctoritate vt in p̄scriptioe vsu
capcōe. In donatione ē act⁹ mere liberalis. in
alijs vero fm qd liberalis. Act⁹ iure liberalis
ē qñ transferens nō expectat aliquā redditio-
nē debito iusticie. Actus fm qd liberalis est
qñ p eo qd tñsferē expectat aliud sibi reddi.
Ad h⁹ gvt oia p̄missa iuste fiāt de donacōe vt
sit iusta exigē ut sit liberal tñslatio ex pte dō-
nantis: a volūtas recipiendi ex pte illius cui
donat. a libertas ex pte amboꝝ h⁹ donandi.
a illi⁹ recipiendi. a q nulla lege supiore phi-
beat iste vel ille. nec p actū alterius a quo de-
pendeant in ista translatōe Propter defectū p̄-
mi nō p̄t quis dare fratri minori pecuniā. qe
ille nō vult esse dñs Propter defectū sedi non
p̄t monach⁹ sine licētia abbatis: nec filiū ssa-
milias sine volūtate p̄ntis: nec etiā clericus in
aliquo casu sine volūtate: vel saltem contra

voluntatem pape. **V**fus liberalis accommodatio q̄ corūdet donacōni h̄; similes leges vt sit iusta. q̄ requirit in accommodante liberā volūtatē a in recipiente q̄ velit recipere rem accommodatā ad vsum. a q̄ non sit volūtas aliqua legis vel principis obfistens illi accommodatiōni. **P**ermutatio est cōtractus in quo dñā rez transferunt. vt rei vtilis p̄ re vtili immediate sicut vmi. p̄ blado a h̄mōi. **E**t dicitur rez p̄ mutatio vt do a des. **T**alis vt sit iusta exigit p̄ mo vt transferens sit dñs rei a vt assint oia q̄ dicta sunt in iusta donacōe. preter primū viz liberalem translaōem. **N**am in p̄mutatione. emptione a venditione. ac in eis corūdentib⁹ non est mere liberalis translaō seu gratuita **S**ed ibi transferens expectat aliq̄d equalens ei q̄d transferē. p̄pter q̄d ibi p̄prie est cōtract⁹. q̄ ibi simul trahunt volūtates p̄tium. **T**rahit enim iste ad transferendū in illū a cōmodo quod expectat ab illo: expectat transferendum in se. **S**ecundo exigit in p̄mutacōe vt domin⁹ rei sine fraude seruet equalitatē valoris in cōmutatis s̄m rectam rōem. **D**icit sine fraude ad excludendū fraudē in substantia. quātitate. qualitate ac. **D**e quib⁹ habes supra materia primā. §. ix. **D**i seruet equalitatem valoris in cōmutatis s̄m rectam rōnem. attendentem

scz naturam rei non simpliciter. qz sic melior
seu nobilior ē mus q̄ panis. **S**z attendat nā
rei in opatione ad vsū humanū ppter quē fit
ista omutatio **I**sta autē eq̄litas nō consistit in
diuisibili: s̄ ē ibi dicit scot⁹ in iusticia omuta
tiua mediū a magna latitudo. q̄ autē fit ista la
titudo a ad q̄ntum se extendat ex trib⁹ inno
scit. **Q**ūqz ex lege positua. qū qz ex vsuetudine
Qūqz autē relinquē ipsi s̄ omutanti b⁹ vt pen
sata mutua neccitate reputet sibi h̄mende eq̄
ualens dare a accipe. **D**ux ē em̄ tractus eē
inter hoies in quib⁹ tractentes nō intendat
aliq̄d de illa in diuisibili iusticia remittē sibi
aliq̄d mutuo: vt p̄ tanto oēm tractū comi
tet aliquā donatio. **E**t si iste modus omutan
tū est q̄si fundatus sup̄ illud legis nāe. **Q**d ti
bi vis fieri facias aliq̄. **S**atis pbabile est qz qū
sunt mutuo obtenti mutuo volunt sibi remitte
re si deficiunt ab illa regula requisita. **V**en
ditio a emptio vt sint iuste similia exiguntur
Ibi enim tūssertur d̄mum rei vt̄lis p̄ nūmis
mate vel econuerso. **Q**uia em̄ difficile eāt res
vsuales immediate omutare: ideo inuentum
est mediū p̄ qd talis omutatio faciliter fieri
qd̄ vocat̄ nūmisma. **E**t s̄ omutatio facilliter fieri
tis p̄ re vt̄li emptio. econuerso vero rēditio **A**d
tales ḡ vt̄ sint iuste exigunt̄ filia. sic in pmu

tacōe dictū est. qz oꝝ ibi cōsiderare nummīma
ex vna pte. sicut hic rem pmutatā. addo qꝫ in
hīs vtusqꝫ cōtractibꝫ licet pmutantē vel vendē
tm pensare damnū suū. nō autē cōmodū ipsiꝫ
ementis siue cū quo pmutat. hoc dico in cari
us vendēdo vel pmutando. intelligo sic. Si qꝫ
multū indigens re sua p magnā instantiā al
teriꝫ inducat ad vendēdum vel eā pmutandū
p re alia. cū possit se pseruare in dēnem. Et ex
istā vendicōe vel pmutacōe multū dānificat
p̄t carius vendere qꝫ si alias sine tali dānifica
tionē vendere vel pmutaret. **S**ꝫ si emens ma
gnū cōmodum cōsequit̄ ex re vendita vel pmu
tata non p̄t carius vendi vel pmutari. qz maiꝫ
cōmodum cōsequit̄. **N**ā ppter maius cōmodum
eius qd̄ cōsequit̄ nec res mea ē in se p̄ciosior
nec michi melior. a ideo nō dēbet michi maius
preciū apportare. **S**ecus qꝫ dānificor. qz tunc
in est p̄ciosior licet nō in se. **M**utua accōmo
datio. cōductio. a locatio in quibꝫ d̄mum non
trāfertur: sed vsus vel ius vtendi. qz cōrident
pmutationi. emptiōni a venditiōni. ideo cum
eis oueniunt vt dictū est. Et sicut quantū ad cō
ditiones iam positas suanda ē iusticia cōside
rando ibi vsū. sicut ibi d̄mum. **D**e mutui da
tione ibi ad iuste cōtractendū mutiū oꝝ serua
re equalitatē simplicit̄ in numero a pondere

exceptis quibusdā. Excipiunt em̄ in ista mu-
tuacōe duo casus in gñe. Quōq̄ em̄ licet accipe-
re ultra capitale ex pacto. quōq̄ ex nō pacto. Pri-
mum triplē. s. vel rōe pene ouentionalis; vel
rōe intereē. Et quōq̄ vtrūq̄. s. capitale; et illud
supfluum ponit sub incerto vt declaratum est
supra. Ex nō pacto etiā aliqñ licet vt quā pecu-
nia locaret̄ alicui ad oñtandum vel ad omā-
dum vel ad oñdendum. Item em̄ vsu h; pe-
cunia ex ppria nā et tunc itez de vsu eius ultra
sortem recipi p̄t. qz tunc non ē mutuatio; sed
locatio vel oductio; vt etiā supradictū ē in ma-
teria tertia. s. xxv. xxvi. xxvij. Porro regule p̄-
dicte oñdunt quōd iustū et quōd iniustū in omuta-
tionib; statū factis. hoc ē quā vterq̄ omutās
statim dat illud et recipit p̄ quo omutat. Sed
ad sciendū quōd iuris sit quā omutās nō statim
recipit illud p̄ quo omutat; s; differēt illa recep-
tio. attendēde sunt p̄dicte regule date ad intelli-
gēdū quōd iustū et iniustū in singul; tractib; Et
in sup̄ due alie. p̄ma qz comutās nō omutet et
vendat tps. qz tps nō ē suū. Secda qz non po-
nat se in tuto sp̄ vel in plurib;. Ex istis regulis
patēt multi casus. Exēpli grā. Dicat festū nā-
tatis dñi a. et festū sc̄i ioh̄is baptiste b. iste cō-
mutās tradat rem suā alteri in a. Aut ḡ tunc
venditurus erat eā; aut nō sed in b. Si sic; vel

determinat tunc precium secundum quod currit tempus per a.
a tunc facit miam: quod supplet indigentiam primi
antequam eam supplere teneat. quoniam scilicet expectat soluti
one usque in b. Aut determinat precium maius
quam sit iustum per a. a tunc est usurarius. quod tunc
vendit tempus contra primam regulam. a istud probatur
extra de usuris. Consultuit. Si autem non esset
modo venditurus: sed alias quam videre tur quod secundum
cursum temporis plus possit lucrari. Aut ergo nunc
ponit certum precium aut non: sed dimittit cer
tificationem precij pendere ex aliquo futuro. Si
primo sic ponit precium secundum quod nunc: res non est
dubium quin facit magnam miam. Si maius quam
nunc: tamen non est ita immo deratum precium quam
tempore solutionis verisimiliter quicquid plus quam quicquid minus va
leat res vendita: excusat ratione dubij. quod cum neu
tra regulam facit. a probatur per c. navigati. ratione
Et si obijciat casum ibidem in tua. Rursum quod ibi con
tinetur monitio utilis: non preceptum necessarium.
Si autem determinationem precij relinquat pendere
ex valore illius rei futuro. Aut ergo pro tempore determi
nato ipsius solutionis: vel in aliquo in quo non
consuevit regulariter res plus valere quam tempore so
lutionis. dico quod miam facit. utpote. cedo tibi
istud pro tanto precio pro quodto valebit in b. vel aliquo
tempore circa b. Dum tamen res illa consuevit comuni
ter esse carior in b quam aliquo tempore precedenti

Si aut̄ precium vult determinare p̄ tpe deter-
minato hoc mō: vt ponat se in tuto lucr̄ vt in
plurib⁹ a alium in damno: vtpote volo q̄ tm̄
soluas p̄ isto q̄ntum valebit in quo cunq; tē
pore vsq; ad b q̄n carius vendet̄. vsura ē q̄ po-
nit se vel ptem suā quo ad lucr̄ vt in plurib⁹
a illū cum quo strahit ad damnū vt in pluri-
bus. a tunc habet p̄ se illud q̄d euenit in plu-
bus. a strā se illud q̄d euenit in paucioribus
Est etiā ibi alia iniusticia. q̄ aliquo die deter-
minato oportet exponē rem suam vendicōi
a non in tpe p̄ticulari vago. a in isto continget
q̄ min⁹ care vendet̄ q̄ in die carissimo inter-
a a b. a p̄ oīs in tali pacto facit se certus de lu-
cro vltra q̄ humana industria possit p̄tinge-
re. **H**ec ḡ regule dicte sunt de iusto a iniusto i
venditione vel omutacōe quacūq; p̄ nunc vel
futuro. a hoc loq̄ndo de omutatione p̄ conoica
q̄ ē q̄n omutans intendit recipere rem p̄ qua o-
mutat. non vt mercedē ea: s̄ vt ea vtat̄. **I**deo se-
quit̄ de omutatione negociatiua vbi commu-
:ans intendit mercari de re quā acq̄rit. **E**mit-
em̄ nō vt vtat̄ sed vt vendat̄. a hoc vt carius: a
hec negociatiua vocat̄ pecuniaria vel lucratiua
de hac vltra regulas p̄decās addunt̄ duo.
Primū: q̄ talis omutatio sit vtil̄ reipublice.
Secūdo q̄ talis iuxta diligentia suā a prudentia:

et pericula accipiat in omni mutacione precium cor
respondens ut habes declaratum supra materia. ij. §
viii. Que autem sit iniusta occupatio rei aliene
per translationibus dominij vel usus rerum: siue sit
permutatio. emptio. venditio etc. **P**otest faciliter
ex precedentibus cum rectum sit in dextera sui obliquum In do
nacione non est iusticia: si donans non mere litera
liter donat. vel si consensu voluntate alicuius a quo depen
det in donando donat. ut in illo casu ex. de sen.
exigitur. s. visitantes a visitatis nulla recipiunt
munuscula. et si recipient tenentur ad duplum res
tituere vel non saluantur a maledictione quam ipso facto
incurrunt ut dicitur li. vi. **N**on autem mere liberaliter dicitur
si vel deceptus vel qui necessitate tractus donat. quod ig
norantia et aliquis coactio excludunt simpliciter
voluntarium ex secundo ethicorum. et ex hoc sequitur quod de
ceptus de eo cui donat quantum ad illam rationem
propter quam donat non simpliciter donat. et ideo si
alicui tanquam pro in quo donet qui est pro in quo non
simpliciter donat egeno. **C**onsilium si alicui tanquam e
geno quod non est egenus. **E**t ideo videantur trusato
res quibus diuites existunt qui tamen tanquam egenos
recipiunt elemosinas illas: ne iniuste omnia illa
recipiant quod non est ibi in dante voluntarium pro
pter obitoms ignorantiam quam respicit in do
nando. **C**onsilium si attractus ut in furis donatis
dis non est mere donatio liberalis. **C**onsimiliter

¶ m

dicendum est de accommodacione: licet ibi non
sit equalis defectus propter equalitatem. quia transla-
tio versus ad tempus non requirit tantam liberalitatem
quantam translatio domini. **De permutatione** re-
rum dico quod ex iniusticia ex eisdem causis. scilicet deceptio
et involuntario et prohibicio superioris cui muta-
rans subest in mutacione: et ex hoc potest dici in-
iusta mutacio que fit in ludis alearum et hominum. **Iuxta**
illud. ff. de aleatoribus. l. ultima et ex. de vi. et ho-
dericorum super illud. officia in glosa. tamen ista lex
non ligat illos qui vivendo politice subsunt legi
imperiali que forte nullibi sunt hodie. quia ibi precipue
ulla lex consuevit habere locum ubi municipalia
preiudicant imperialibus: ut in ytaliam. In vendi-
tione et emptione iniusticie tacite sunt prius tan-
gendo de iniusticia in eis. **Et iuxta hoc de locacione**
et abductione ibidem per. **De mutui dacione** et solu-
tione est iniusticia precipua visura. **Convitupatio**
habetur in nouo testamento. luce. xvi. Mutuum date: mi-
hi inde sperantes. In veteri testamento ezech.
xxiii. **Ad visuram non accommodabitis.** et pro peccatum
prohibitio. ex. de visu. super eo. **Preter deas iniusticias**
partiales in istis tractatibus vel quibuscumque
mutacionibus est una iniusticia generalis que alii
quod visurpat rem alienam domino simpliciter inuito et h-
tam domino primo quam domino remoto. scilicet legiflatore:
qui non vult; immo prohibet rem illam occupari.

multo dño nisi in casibz p̄scriptionis a vsuca
ptionis. In istis aut̄ nō ē translatio dñij: vt
pote in furto. rapina a hm̄oi licet sit violenta
occupatio rei cuius ē dñum. Et ista iniusticia
a ē manifestior q̄cunq; alia vbi p̄pter solam o
ditionē defectuosa ē iniusticia in omutatiōe
vel translatiōe sicut in casibus supradictis.

**Capitulum quintum de cautela a origine oi
um translationū in rebus t̄palibus.**

Ultimo nunc videndum ē breuiter vnde
originaliter pueniat q̄ rez dñia sūt
distincta sic q̄ hoc dicat̄ meū: a illud
aium. q̄ illud est fundamentum oīs iniusti
cie in otrectando rem alienā: a p̄ oīs iusticie
in rebdendo eam. De quo fm thomā prima se
cunde. q. xciiij. arti. v. a in solutione terciē ar.
Et fm sco. vbi supra. **P**rima conclusio ē. A
lege nature aut̄ diuina non sunt rez dñia
pro statu innocentie distincta: immo omnia
erant tunc omutia. Patet p̄ augustinum sup
iobem capitulo secundo dicens. Quo iure dif
fendis villas ecclesie: diuino an hūano? diuī
num ius in septuris diuinis hēmus: hūanū
āt in legibz regū. Vñ quisq; possidet nōne hu
mana voluntate. Nam iure diuino. Dñi ē terra